

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID - 19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Чечетова Н. Ф., док.екон.наук, професор, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, Лелюк Н. Є. канд. екон. наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Вперше захворювання на COVID 19 було виявлено у китайському місті Ухань, провінція Хубей. Ще тоді людство не передбачало катастрофічного масштабу цієї загрози як для життя людей, так і для світової економіки загалом.

За даними ВООЗ, станом 26 листопада 2021 року в усьому світі було зареєстровано 259 502 031 підтверджений випадок COVID-19, у тому числі 5 183 003 летальних випадків. Станом на 24 листопада 2021 року було введено 7 702 859 718 доз вакцини. [1]. Число смертельних випадків є вражаючим, з огляду на коефіцієнт летальності від 2% до 3,4%, в той час рівень смертності від грипу становить 1%. За даними МОЗ України всього випадків захворювання 3284008, летальних випадків 79506, одужали 2704217 випадків. Коефіцієнт летальності 2,4%. При цьому кількість щеплень 294320 доз вакцин. Отже, розуміємо, що людські втрати є найбільшим чинником спаду світової економіки.

Зараз неможливо точно спрогнозувати кількість людських жертв та економічних втрат, яких зазнають країни внаслідок пандемії. Однак важливо виявити теперішні наслідки впливу пандемії на світову економіку та здійснити аналіз заходів, котрі запроваджують уряди країн для боротьби з економічною рецесією. Це дасть можливість спрогнозувати розвиток економічної ситуації в короткостроковій перспективі.

Неординарність кризи, спричиненої поширенням коронавірусу SARS-CoV-2, полягає в тому, що її проявом є не стільки злам траєкторії розвитку, скільки суттєва зміна характеру розвитку як на макро, так і на мікрорівнях на тлі кардинальних змін способу життя суспільства. Зміни торкнулися всіх сфер життєдіяльності (спілкування / режиму роботи/ навчання тощо). А вимушене запровадження перманентних карантинних обмежень в переважній більшості країн світу і в Україні, які різнилися впродовж року своїми масштабами та термінами, зумовило безпрецедентну трансформацію поведінки економічних суб'єктів на рівні як споживання, так і виробництва, коли домінуючими принципами мотивації стала обережність на фоні перманентної невизначеності.

Відтак, як сама пандемія, так і безпрецедентні карантинні кроки спричинили уповільнення економічного розвитку у країнах світу, у т.ч. ЄС та Україні (рис.1).

Максимального негативного ефекту від жорстких протиепідеміологічних заходів в Україні було найбільш відчутно у період локдауну – у квітні-травні 2020 року. У III-IV кварталах 2020 року, зважаючи на послаблення карантинних заходів, спостерігалось певне поживлення економічної діяльності.

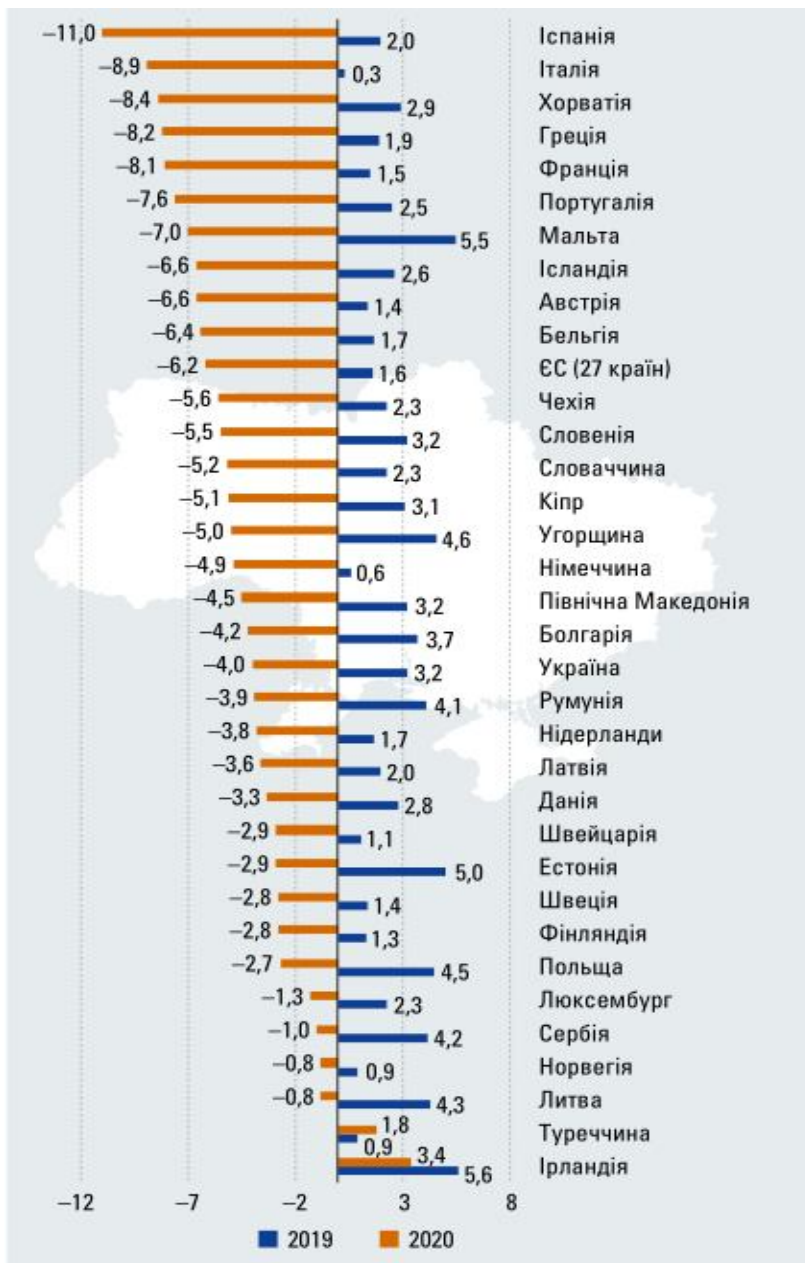

Рис.1 Зміна ВВП в Україні та країнах ЄС, до відповідного періоду попереднього року, %[2]

В цілому за рік зменшення ВВП України становило 4,0 %, що навіть менше, ніж прогнозувала більшість експертів. Загалом, Україна, порівняно із багатьма країнами світу, має відносно менше погіршення показників за підсумками 2020 року. Так, якщо порівняти результати економічної активності у 2020 році України з країнами ЄС (27), то Україна у 2020 році показала менші від'ємні темпи та кращі показники динаміки ВВП, ніж, наприклад, такі країни-сусіди, як Угорщина та Словацьчина, що за підсумком року мали глибше падіння, ніж Україна.

Причинами такого успіху є, зокрема, трансформаційний характер нашої економіки.

Слабке залучення у виробничі ланцюги доданої вартості у світовій економіці, суттєва частка тіньового бізнесу та доходів, слабо розвинений туризм, досить вагома частка сільського господарства (що гарантувало продовольчу безпеку), велика частка крупного виробництва, яке не зупинялось навіть у пікові періоди, вміння українців виживати та пристосовуватися до різних складних умов.

Але існують і інші суто економічні причини помірною послаблення економіки України. Серед них впроваджені Урядом та НБУ заходи, спрямовані на пом'якшення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 шляхом підтримки населення та бізнесу, швидка адаптація окремих секторів економіки до роботи в умовах соціальних обмежень, збереження стабільності у фінансовому секторі на відміну від попередніх криз, вихід, зважаючи на

обмежений попит, за підсумками року на інфляцію на рівні 5%, що відповідає інфляційному таргету НБУ. Всі ці фактори сприяли у сукупності формуванню на позитивному рівні внутрішнього споживчого попиту. Інфляція за підсумком січня-жовтня очікувано прискорила і становила 8,5%.

Споживчий попит домогосподарств зазнав найменших втрат в умовах кризи та фактично став єдиним компонентом, що забезпечив позитивний внесок у динаміку ВВП у 2020 році.

Позитивна динаміка попиту підтримувалась двома факторами.

По-перше, соціальною політикою уряду. Було підвищено мінімальну заробітну плату (з 1 січня 2020 року до 4723 грн, з 1 вересня 2020 року до 5000 грн, з 01.01.2021 6000 грн.), забезпечено збереження трудових прав за працівниками та прав внутрішньо переміщених осіб, здійснено виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 50% середньої зарплати під час протидії COVID-19. Також, наразі передбачена допомога по частковому безробіттю роботодавцям із числа суб'єктів малого та середнього підприємництва за період карантину.

Незважаючи на всі складнощі із розвитком ситуації на ринку праці під час локдаунів в Україні та світі, рівень безробіття в Україні упродовж року знаходився у прогнозованих межах. Так, за даними ДСЗ статус безробітного у 2020 році отримали 1 674,2 тис. осіб, рівень безробіття населення віком 15-70 років за 2020 рік становив 9,5% до робочої сили відповідного віку з урахуванням зменшення кількості зайнятого населення віком 15-70 років на 4,0% порівняно з 2019 роком. За даними ДСЗ статус безробітного у січні-жовтні 2021 році отримали 1178,7 тис. осіб, рівень безробіття склав 12,4%.

Рис. 2 Рівень безробіття в Україні [2]

Другим фактором, що сприяв зростанню попиту, стало збереження в цілому позитивної динаміки номінальної заробітної плати під впливом збереження позитивної динаміки розвитку окремих секторів економіки (оптова та роздрібна торгівля, фінансова та ІТ сфера, хімічна та фармацевтична галузі промисловості) в умовах збільшення попиту на продукцію/послуги даних ВЕД.

Рис. 3 Зміна роздрібно́ї торгівлі та реальної заробітно́ї плати, до відповідного періоду попереднього року, % [2]

Загалом, номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників у 2020 році збільшилась на 10,4% до 11591 грн (у 2019 році – 10497 грн.), а реальна – на 7,4%, що і дозволило з урахування запроваджених урядом компенсаційних соціальних виплат утримати на позитивному рівні попит домогосподарств. У січні-жовтні 2021 року реальна заробітна плата скоротилась на 6,6%. (зростання на 11,9% у січні-жовтень 2020 року).

Нажаль, протидіяти падінню інвестиційного попиту було практично не можливо, незважаючи на суттєве зростання державних капітальних видатків. На тлі значної невизначеності інвестиційна пауза стала одним із основних проявів пандемії COVID-19. Загалом, за підсумком 2020 року валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) продемонструвало найбільше з усіх компонент попиту скорочення, що склало 24,4% (проти зростання на 11,7% у 2019 році).

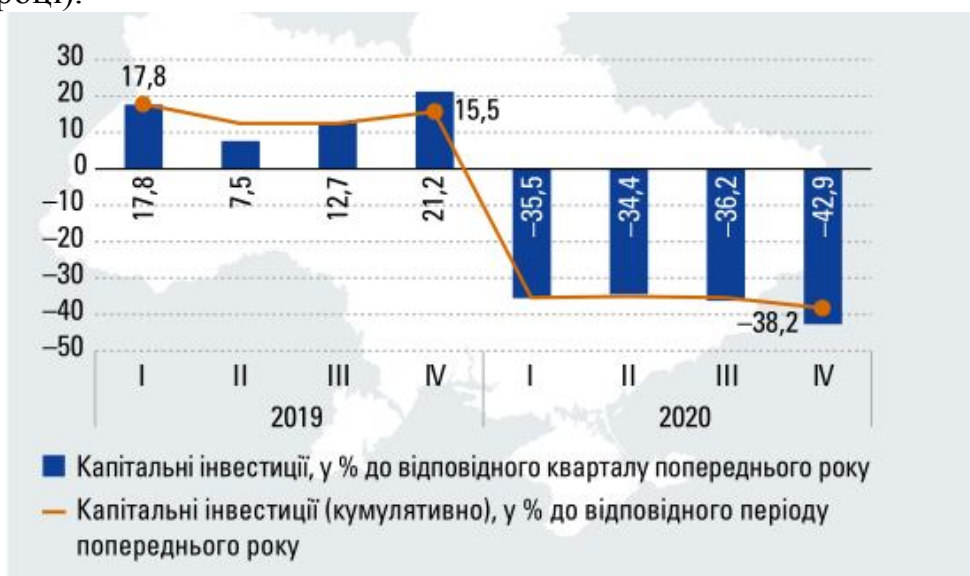

Рис.4 Капітальні інвестиції, [2]

Скорочення інвестицій мало місце практично у всіх видах економічної діяльності, виключеннями стали інвестиції у поштову та кур'єрську діяльність

та у телекомунікації (електрозв'язок), що мають безпосереднє відношення до діяльності в умовах карантинних обмежень. Серед ВЕД, що продемонстрували найбільші темпи скорочення освоєних капітальних інвестицій: авіаційний транспорт та мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, які потрапили до переліку обмеження діяльності в умовах карантину.

Відносно низький зовнішній попит та протекціонізм з боку окремих торговельних партнерів, зважаючи на те, що економічна й соціальна діяльність у більшості країн відбувалася в умовах боротьби з пандемією COVID-19, загострили наявні виробничі проблеми в різних країнах. Це обумовило негативні результати зовнішньоекономічної діяльності, ураховуючи експортоорієнтованість економіки України.

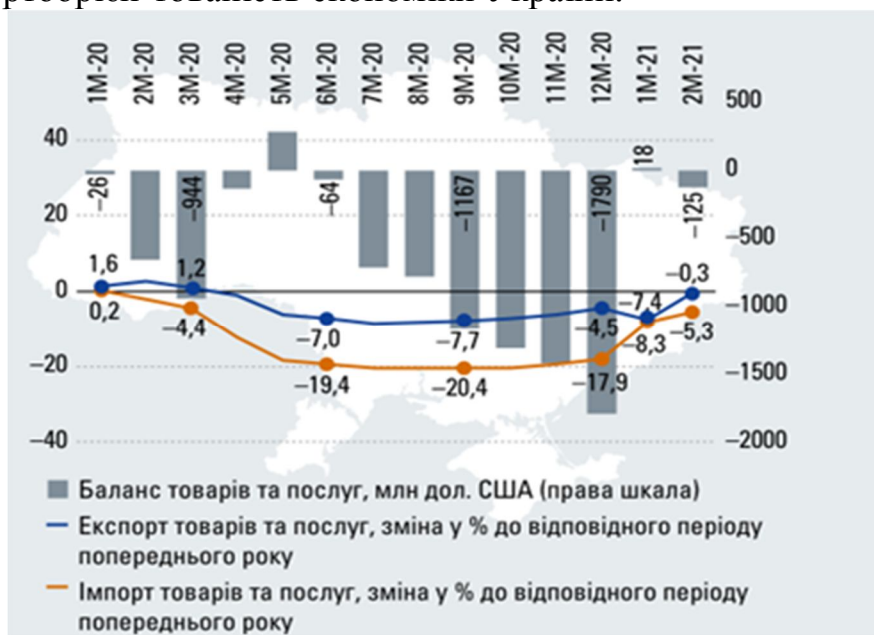

Рис. 5 Динаміка показників з зовнішньої торгівлі [2]

До цього додався фактор меншого обсягу врожаю сільськогосподарських культур та погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури на окремі види товарів українського експорту (зокрема чорні метали, кукурудзу, добрива).

Незвичайна економічна ситуація в усьому світі та періодичне обмеження діяльності підприємств та організацій, що запроваджувались з метою попередження розповсюдження інфекції, позначилось як на динаміці основних складових попиту, так відповідно і на виробничій активності. Так, у галузевому розрізі найвідчутнішого удару зазнали переважно галузі, які передбачають скупчення великої кількості людей в одному приміщенні, або їх тривале спілкування і працю на небезпечній, з точки зору зараження, відстані. Відповідно значних втрат зазнала сфера послуг, а саме пасажирські перевезення (падіння обсягу пасажирообігу становить 53,9%), діяльність закладів харчування, готелів та ресторанів тощо. І це не зважаючи на те, що сам попит домогосподарств не скоротився. Це переважно малий та середній бізнес, діяльність якого в основному підпадала під низку заборон та карантинних обмежень.

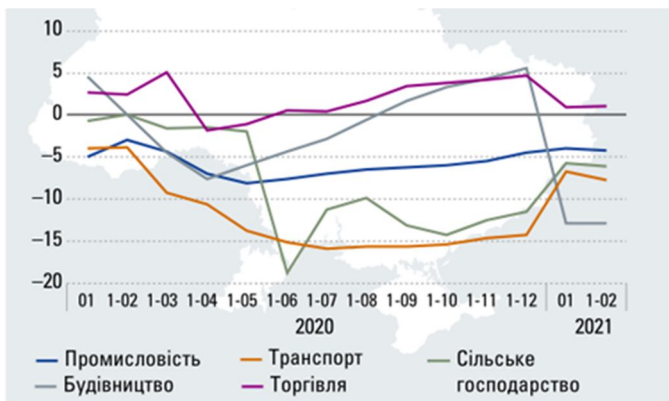

Рис. 6 Динаміка основних видів економічної діяльності, до відповідного періоду попереднього року, % [2]

Рис.7 Індекс промислової продукції у розрізі основних видів діяльності, до відповідного періоду попереднього року, % [2]

Значно менших втрат зазнали галузі, що переважно орієнтовані на внутрішній ринок та ті, що змогли швидко адаптувати свою діяльність до нових умов, застосовуючи цифрові технології в умовах дистанціювання.

Суттєво скоротили виробництво галузі інвестиційного циклу (зокрема, машинобудування – на 17,6%), та експортоорієнтовані виробництва (зокрема, металургія – на 8,7%). При цьому будівництво зросло на 5,6%.

Але, в цілому зменшення ВВП є меншим, ніж інших показників основних секторів економіки, зокрема промисловості (на 4,5%) та сільського господарства (на 11,5%). Причиною є те, що відбувалась компенсація втрат одних видів економічної діяльності, які традиційно визначали динаміку ВВП, зростанням або несуттєвим зменшенням результатів діяльності інших, які виявились менш вразливими й пристосованими до реалій сьогодення або, взагалі, залишилися у вигаді з урахуванням зростання попиту на їх продукцію.

Той факт, що Україні вдалось під час ковідної кризи уникнути фінансової дестабілізації та продовжувати безперебійну діяльність банківської сфери, дозволило активно використовувати фінансові механізми підтримки суспільства та економіки у боротьбі із кризою. Досить важливу роль у цілому зіграла підтримка з боку держави, зокрема пріоритетність розподілу бюджетних коштів на забезпечення медичних потреб та відбудову транспортної і соціальної інфраструктури, а також на підтримку населення та бізнесу з метою стимулювання попиту.

У свою чергу, мобільний перехід підприємств на нові форми організації робочих процесів (дистанційного/ надомного режиму роботи та навчання) створював підвищений попит на нові цифрові послуги та надання вже існуючих послуг в цифровому форматі, у т.ч. ведення торівлі та бізнесу.

Отже, Україна витримала іспит впливу пандемії COVID-19. І наразі, ситуація в економіці, переважно, залежить від динаміки та масштабів розповсюдження пандемії, значною мірою зберігає характерні ознаки другої половини минулого року із превалюванням факторів стриманого попиту та високого рівня невизначеності щодо найближчої перспективи.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization (2021). WHO corona virus COVID19 dashboard. URL: <https://covid19.who.int/>
2. <https://www.unicef.org/ukraine/media/9231/file/UNICEF%20Ukraine%20Concensus%20COVID%20Youth%202020%20ukr.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ОЦІНКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Чубаєвський В.І., канд. політ. наук, доцент, Терешенко Е.Ю., канд. екон. наук, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

У сучасному цифровому світі інформаційна безпека країни є ключовою детермінантою її національної безпеки. Питання інформаційної безпеки, а також управління критичною інфраструктурою Інтернету регулярно обговорюються на зустрічах «Великої двадцятки» на майданчику ООН, на зустрічах міністрів телекомунікацій та інформаційних технологій країн [3].

Крім того, слід зазначити, що країни світу активізують свою діяльність в рамках прийнятих вітчизняних стратегій кібербезпеки. Так, у серпні 2021 року Указом Президента України було затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [1].

У рамках запропонованої стратегії визначена система пріоритетів, стратегій та механізмів для нарощування потенціалу адаптації уряду і бізнесу до зростаючих кіберризиків у сфері інформаційної безпеки.

За підсумками 2020 року Україна посіла 86 місце у Глобальному індексі кібербезпеки (далі - GCI) [2]. України, на жаль, немає серед країн з низьким рівнем схильності до кіберзагроз.

Україна є найбільш уразливою країною, тобто з дуже низьким рівнем кіберзахищеності, за нею йдуть Білорусь, Вірменія, Киргизстан Боснія та Герцеговина. GCI визначає перспективи формування безпечного інформаційного простору країни та прогалини, які необхідно подолати для зміцнення цифрової екосистеми кожної країни. GCI містить 82 питання про зобов'язання держав щодо забезпечення інформаційної безпеки за п'ятьма напрямками, а саме: правові; технічні; організаційні заходи; заходи щодо розвитку потенціалу та співробітництва.